

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 8, Sayı/Issue: 2, Ağustos/August 2024]

Özlem GÜNGÖR SERT

<https://orcid.org/0000-0002-3939-150X>

Dr.

gungorozlem16@gmail.com

Bursa Uludağ Üniversitesi

<https://ror.org/03tg3eb07>

Türkçe Uygulama ve Araştırma Merkezi

Millî Kütüphane’de Kayıtlı Manzum

Bir Kur’ân Falı Örneği:

“Fâlu’l-Kur’âni’l-Kerîm”

*An Example of A Verse Qur’an Fortune-Telling
is Registered in The National Library: “Falu’l
Kur’ani’l-Kerim”*

Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş Tarihi | Date Received: 27.06.2024

Kabul Tarihi | Date Accepted: 17.08.2024

Yayın Tarihi | Date Published: 30.08.2024

Atıf | Citation

Güngör Sert, Ö. (2024). Millî Kütüphane’de Kayıtlı Manzum Bir Kur’ân Falı Örneği: “Fâlu’l-Kur’âni’l-Kerîm”. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 8(2), 1077-1101. <https://doi.org/10.34083/akaded.1505916>

Güngör Sert, Ö. (2024). An Example Of A Verse Qur’an Fortune-Telling Is Registered In The National Library: “Falu’l Kur’ani’l-Kerim”. *Journal of Academic Language and Literature*, 8(2), 1077-1101. <https://doi.org/10.34083/akaded.1505916>

Makale Bilgisi | Article Information

Değerlendirme Review Reports	Çift Taraflı Kör Hakemlik (İki İç Hakem+İki Dış Hakem) Double-blind. (Two External Referees)
Etik Beyan Ethics Statement	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur Ethical principles were followed during the preparation of this study
Etik Kurul Belgesi Ethics Committee Approval	Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir Article does not require an Ethics Committee Approval.
Katkı Oranı Beyanı Author Contributions	Yazarların çalışmadaki katkı oranları eşittir Author’s contribution rates to the study are equal.
Etik Bildirim Complaints	adeddergi@gmail.com
Çıkar Çatışması Conflicts of Interest	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest
Benzerlik Taraması Similarity Checks	Yapıldı Yes - iThenticate
Telif Hakkı ve Lisans Copyright&License	Yazarlar, dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler. Bu çalışma Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası lisansı altında yayımlanır Authors publishing with the journal retain the copyright. This work is licensed under Attribution-NonCommercial 4.0 International

© Özlem GÜNGÖR SERT | Creative Commons [Attribution-NonCommercial 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

Öz¹

Tarih boyunca meçhule karşı tecessüs duygusu ile geleceği keşfetmenin peşinde olan insanoğlu, çeşitli araç ve teknikleri kullanarak kaderine hükmetmeye çalışmıştır. Bunun sonucu olarak da yıldız falı, kuş falı, kâğıt falı, taş falı, su falı ve kitap falı gibi pek çok fal türü ortaya çıkmış; hemen hemen her toplumda fal bakma geleneği oluşmuştur. Türk-İslâm medeniyetinde de çok eskilerden beri süregelen bu geleneğin tarihçesi, İslâmî dönemin öncesine dek uzanmaktadır. Fal bakmanın, hem tarihinin bu denli eski olmasının hem de her devirde ilgi çekmesinin sebebi “geleceğe duyulan merak ya da gaybı öğrenme isteği” olmuştur.

İnsanoğlu yeryüzündeki bitkilerle meyvelerin dilinden, hayvanların işaret ettiği durumlardan, gökyüzündeki yıldızlardan, insanların vücudundaki seğirmelerden yola çıkarak pek çok durumu veya nesneyi fal aracı olarak kullanmış ve bilinmezi öğrenmek için çabalamıştır. *Kur’ân-ı Kerîm*’de fal bakmak yasaklanmış olmasına rağmen, zaman içinde Müslüman toplumlar arasında *Kur’ân-ı Kerîm*, fal malzemesi olarak kullanılmış ve *Kur’ân* falları da manzum, mensur veya manzum-mensur olarak kaleme alınmıştır. Üzerine çalışma hazırladığımız metin ise manzum olarak yazılmıştır. Harflerin yorumu temelli manzum *Kur’ân* fallarında harflerin yorumlandığı beyit sayıları eserden esere farklılık göstermektedir. Harfler bazı metinlerde tek beyitle, bazılarında ikişer, bazılarında üçer, bazılarında dörder ve bazılarında da daha fazla beyitle yorumlanmıştır.

Fal içerikli metinlerin giriş kısımlarında yer alan bölümlerde fala bakmadan önce yapılması gereken bir takım dinî vecibeler yer almaktadır. Bunlar; niyet tutmak, abdest almak, üç Fatıha ve üç İhlas okuyarak Hz. Peygamber’e salavât getirmektir. Bu dinî vecibeler genel olarak tüm metinlerde benzer şekilde karşımıza çıkmaktadır. Falnâmelerin giriş bölümlerinde, bunlara ek olarak falın nasıl bakılacağına dair bilgiler de bulunur.

Bu çalışmada, edebî önemi haiz olan falnâme türündeki eserlerin, gün yüzüne çıkarılması için Milli Kütüphane’de “06 Mil Yz B 947/24” koleksiyon numarasında “Fâlu”-Kur’ânî’l-Kerîm” adıyla kayıtlı eser incelenerek eserin nüsha, şekil ve içerik özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Ardından metin neşredilmiş ve neşredilen nüshanın görüntüleri çalışmaya eklenmiştir. Hazırlanan bu çalışmayla da günümüze değin değerlendirilen manzum *Kur’ân* falı örneklerine bir yenisi daha eklenip bu vesileyle de ilim âlemine katkı sunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Klâsik Türk edebiyatı, falnâme, kehânet, *Kur’ân* falı, manzum fal.

Abstract

Thought history, umans, driven by curiosity about the unknown, have sought to discover the future, attempting to control their destiny using various methods and techniques. As a result, many forms of fortune-telling such as astrology, bird reading, paper reading, stone reading, water reading, and book reading have emerged, creating a tradition of fortune-telling in almost every society. Turkish Islamic civilization, the history of this tradition, which has been ongoing since ancient times, dates back to the pre-Islamic period. The reason for the longevity

¹ “Makalenin transkripsiyonlu metninde Ali Sir Nevayi Ceviri yazı tipi kullanılmıştır.”

and enduring appeal of fortune-telling lies in the human curiosity or desire to learn the unknown future.

Humans have used various or situations as tools for fortune-telling, interpreting the language of plants and fruits, the indications of animals, the stars in the sky, and the twitching of human bodies in an effort to uncover the unknown. Although fortune-telling is prohibited in the Qur’an, Qur’anic texts have been used as materials for fortune-telling among Muslim societies and Qur’anic fortunes have been written in verse, prose, or verse-prose forms. The text we are working on was written in verse. In verse Qur’an fortune-telling based on the interpretation of letters, the number of couplets in which the letters are interpreted varies from work to work. In some texts, the letters are interpreted with a single couplet, in some with two, in some with three, in some with four and in some with more couplets.

In the introductory sections of the works there are some religious rituals that must be performed before fortune telling. There are, making the intention, performing ablution, saying salawat to the prophet by reciting three Fatihâs and three İkhlas. These religious duties generally appear similarly in all texts. In addition to these, the introductory sections also contain information on how to tell fortunes.

In this study, in order to unearth these works of literary importance, we will examine a work registered under the title “Falu’l-Kur’âni’l-Kerim” in the National Library under collection number “06 Mil Yz B 947/24” to contribute to our literature by examining the manuscript’s edition, form, and content characteristics. Subsequently, we will publish the text and include the original version in our study. Through this work, we aim to add another example of poetic Qur’anic fortune-telling, contributing to the world of knowledge up to the present day.

Keywords: Classical Turkish literature, falmâna, prophecy, the Qur’anic fortune-telling, in verse fortune-telling.

Giriş

Fal, insanoğlunun bilinmeze karşı duyduğu merakını bir nebze olsun giderebilme görevi üstlenmektedir. Gelecekte haber alma, gaybı bilme insanlık tarihi ile âdeta eş değer bir olgudur. Çünkü insanlar, dün de bugün de geleceklerini önceden öğrenmek için çeşitli arayışlara girmişler ya da bunun için teşebbüste bulunmuşlardır.

Arapça bir kelime olan fal, “uğur ve uğurlu şeyleri gösteren simge” anlamındadır (Aydın, 1995, s. 134). Tarihin neredeyse her döneminde farklı biçimlerle kendine yer bulan fal, her millette değişik şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Yıldız falı, el falı, kemik falı, kâğıt falı, kuş falı, kitap falı bunlardan sadece bazılarıdır.

Türkler, hem İslâmî dönemden önce hem de İslâmiyet’ten sonra fala ilgi duymuşlar ve buna bağlı olarak da “falmâna, seğirnâme, ihtilâcnâme, hurşidnâme, tefe”ülnâme, bahtnâme ve yıldıznâme” gibi pek çok farklı isimle eserler meydana getirmişlerdir.

Falnâme türünde yazılmış eserler; okuyucuya falın nasıl bakılıp yorumlanacağını anlatan manzum veya mensur olarak kaleme alınan kitaplara verilen genel bir adlandırmadır.

Fal ve buna bağlı olarak geliştirilen falnâme, seğirnâme, ihtilacnâme, tefe”ülnâme gibi metinler, insanlık tarihi boyunca insanın doğasında var olan merak duygusunu gidermek; geleceğin yani bilinmezliğin kapılarını aralamak veyahut açmak için bir araç olarak kullanılmışlardır. Bu sebeptendir ki falın ve fal bakmanın tarihi çok eski dönemlere kadar uzanmaktadır.

Fal bakmanın gelişimini İslâmiyet öncesi ve İslâmiyet sonrası diye iki ayrı koldan inceleyebilmek mümkündür. İslâmiyet öncesinde Câhiliyye Dönemi Araplarında büyük öneme sahip olan fal, bir ilim olarak kabul edilmiştir. Bu durum İslâmiyet’in ortaya çıkışı ile birlikte ölmemiş ancak İslâmî bir şekle bürünerek yeni bir özellik kazanmıştır (Ertaylan, 1951, s. 1). İslâmiyet’in kabulü ile birlikte fal bakarak gaipten haber vermek hem ayet hem de hadisler aracılığı ile yasaklanmıştır. Ancak falın bazı şekilleri için Ebû Hureyre’den nakledilen bir hadiste Hz. Peygamber, “İslâm’da teşe’üm yoktur, en hayırlısı tefe”üldür.” buyurmuş ve akabinde orada bulunanlar “tefe”ül nedir?” diye sorduğunda, “Sizden birinizin duyduğu güzel sözdür.” cevabını vermiştir. Teşe’üm “uğursuz sayma”; tefe”ül ise “uğurlu, hayırlı saymak” manasındadır. Bu açıdan bakıldığında tefe”ül yani hayra yormak uygun görülmüştür (Duvarcı, 1993, s. 12-13). Tüm bu ifadelerin pek tabii sonucu olarak da İslâmiyet’le birlikte fal bakma şekilleri değişiklik göstermiş ve fal bakmada hayra yorma ön plana çıkmıştır.

Falnâmeleri; Kur’ân, kur’a ve peygamber adlarına göre düzenlenen falnâmeler olmak üzere üç ayrı grupta inceleyebiliriz. Bunlardan ilki olan Kur’ân falnâmeleri; falnâme metinlerinin en yaygın türüdür. Harflerin yorumuna dayalı falnâmeler ve Kur’ân ayetlerine dayalı falnâmeler olmak üzere bu da kendi içinde ikiye ayrılır (Uzun, 1995, s. 143). Bu çalışmaya konu olan eser, Kur’ân falnâmeleri grubunda yer almakta olup harflerin yorumuna dayalı bir falnâme metnidir. Falnâme türünün ikinci örneği olan kur’a falnâmelerinin, üzerinde rakam veya harfler bulunur ve bunlar bir nevi zar atılarak oluşturulur. Yapısı çok karmaşık olan bu falnâmelerin de birçok çeşidi bulunmaktadır. Falnâme türünün üçüncüsü ise; peygamber adlarına göre düzenlenen falnâmelerdir. Bu metinlerde peygamberlerin isimleri bir şema hâlinde düzenlenir ve her bir peygamberin hayatı ve mucizelerine dayalı fallar verilir (Uzun, 1995, s. 143).

Kur’ân falnâmeleri bazı eserlerin ya da *Kur’ân-ı Kerîm*’lerin sonuna ilave edilebileceği gibi müstakil olarak da yazılabilirler. Üzerinde çalıştığımız söz konusu eser de bir mecmua içinde müstakil olarak kaleme alınmış ve falnâme metninde de Arap alfabesinde yer alan bütün harflerin delâlet ettiği manalar ikişer beyitle verilmiştir.

Falnâmelerin esasını yıldıznâmeler ve Kur’ân falları oluşturmaktadır (Sezer, 1998, s. 15). İslâmiyet’te fal bakmanın yasak olmasına rağmen Müslüman toplumlarda Kur’ân fallarının neden yazıldığı, bu konuda cevaz olup olmadığı, bu eserleri kaleme alanların hangi dinî gerekçeye dayandıkları gibi sorular akla gelmektedir. Bu türde eser yazanlar da bu tarz sorulara muhatap olabileceklerinden hareketle, eserlerinin başında Kur’ân fallarını

Cafer-i Sâdık, Hz. Ali, Hz. Osman ve hatta Hz. Peygamber’e dayandırmışlardır (Yıldız, 2010, s. 197). Fala bakmadan önce abdest alınması, namaz kılınması, dua okunması gibi bazı dinî vecibelerin yerine getirilmesi, İslâm tarihinde en mühim kişilerin kaynak gösterilmesi ve inanmayanların kâfir sayılacaklarına dair hükümlere yer verilmesi falları dinî bir zemine dayandırma ve zihinde oluşan bulanıklığı giderme gayretinin bir sonucu olsa gerektir (Özkat, 2018, s. 275).

Osmanlı Devleti’nde Fatih Sultan Mehmed’in, döneminin Ebu Hanife’si olarak bilinen Molla Hüsrev’e ve diğer din bilginlerine Kur’ân falı baktırdığı, Şeyhülislâm Ebüssuûd Efendi’nin Kur’ân’la fala bakana “*şer’an bir şey lazım gelmeyeceği*” fetvası gibi örnekler halk arasında Kur’ân’la fala bakmanın çok yaygın olduğunu ve bu hususta dinen bir sakınca görülmediğini göstermesi açısından önemlidir. Devlet protokolünde “müneccimbaşı”nın özel bir yerinin olması da ayrıca hatırlanması gereken bir husustur (Sezer, 1998, s. 11-13; Yıldız, 2010, s. 183).

Manzum, mensur veya manzum-mensur olarak kaleme alınmış harflerin yorumuna dayalı Kur’ân falları içerisinde mensur örnekler sayı ve çeşitlilik açısından manzum örneklerle nazaran daha zengindir. Bunun yanı sıra harflerin yorumuna dayalı falnâmelerin her üç çeşidinde de mukaddime tarzında bir giriş bölümü mevcuttur. Arapça ve Farsça olarak düzenlenmiş olan bu giriş kısımlarında falın Hz. Peygamber’den nakledildiği bildirilir (Özkat, 2018, s. 278).

Falnâme metinlerinin giriş kısmında “Gaybı ancak Allah bilir.”² hükmü kaydedilmiştir. Bunun yanı sıra fal bakmak suretiyle yapılacak işlerin olayları hayra yormadan (tefe’ül) ibaret olduğu da özellikle belirtilmiştir (Uzun, 1995, s. 141). Bu sebeptir ki metinlerde olumsuz yorumlar çok fazla değildir.

Kaleme alınan falnâme metinlerinde sadece beş manzum örnekte şair/müellif adı belirtilmiş, mensur örneklerin hiçbirinde müellif adı belirtilmemiştir (Özkat, 2018, s. 281). Bu durum bize Kur’ân fallarında müelliflerin pek çoğunun, Kur’ân-ı Kerîm’de fal bakmanın yasak olduğu gerekçesinden olsa gerek eserlerine kayıt düşmekten çekindiklerini göstermektedir.

Falnâmelerde, tefe’ülde bulunmadan evvel, abdest alınıp ardından yapılması beklenen bir dizi dinî davranışlar için tavsiyelerde bulunulur. Bununla falın caiz olmadığına dair oluşan tereddütlerin giderilmesi amaçlanır (Uzun, 1995, s. 141). Kur’ân falının çeşitleri, birbirinden farklı teferruatlara sahip olsa da temelde aynıdır. Üzerinde araştırma yaptığımız metinde verilen bilgiye göre; bir kişinin Kur’ân falı bakmadan önce abdest alıp üç defa Fatıha ve İhlas surelerini okuyup üç defa da Hz. Peygamber’e salavât getirmesi ve ardından fal duası okuması tavsiye edilir:

“(1) Kur’ân-ı Kerîmden fâl itmek murâd olınsa âbdest alınıp iki rek’ât namâz (2) kıla üç kerre sûre-i Fâtiha üç kerre İhlâs ve üç kerre şalavât getirüp (3) işbu du‘â’ı oқыya [133b]

² Neml 27/65.

Bu dinî davranışlar sonrasında ise *Kur'ân-ı Kerîm* hususi bir biçimde açılır, buradaki yedinci satırdaki ilk harf dikkate alınır. Bu harfin de manasını gösteren fal cetvellerinden faydalanılır (Duvarcı, 1993, s. 32). Falnâmelerde, açılan *Kur'ân-ı Kerîm* yaprağının sağ yüzündeki sayfanın yedinci satırının ilk harfinin dikkate alınması Hz. Ali'nin rivâyeti; sağ taraftan yedi yaprak çevirip yedinci yaprağın sağ tarafındaki sayfanın yedinci satırının ilk harfinin dikkate alınması ise İmâm Ca'fer-i Sâdık'ın rivâyeti olarak aktarılmaktadır (Özkat, 2018, s. 288). Aşağıda, konu ile ilgili aldığımız örnek kısımdan da görüleceği üzere, çalıştığımız falnâme metni İmâm Ca'fer-i Sâdık'a atfedilen hükme göre kaleme alınmıştır:

(5) *ba' dehu niyyet idüp Muşhaf-ı Şerîfi aç a yidinci satırûñ evvelini göre (6) andan sonra yid[i] kâğıd şayup yidinci satırûñ evvelini göre her ne (7) harf gelürse ne şād ve ne ğamgîn ola cemî' -i havâş bu kâ' ide ile 'amel ider ki" [133b]*

Bazı falnâmelerde fal bakmadan önce okunması gereken Arapça dualar kaydedilmiştir (Uzun, 1995, s. 141). Bu dualar falnâme metinlerinde farklılık göstermektedir. Üzerinde çalıştığımız eserin giriş kısmına da böyle kısa bir dua eklenmiştir:

*"Bismillâhirrahmânirrahîm
Allâhümme innî tefe 'eltu bi-kitâbîke (4) el-ekremî ve tevekkeltü 'aleyke fe-erînî mâ hüve 'l-mektûmu fî-sırrîke 'l-meknûn (5) fî-ğaybîke ve enzil 'aleyne 'l-ħaħka bi-ħürmeti Muħammedin nebiyyike şallallâhu 'aleyhi ve sellem" [133b]*

Falnâmeler üzerine bugüne değin pek çok akademik çalışma yapılmış olmasına rağmen Kur'ân falları üzerine hazırlanan tez, makale ve bildiri sayısı bir o kadar sınırlıdır.³ Klâsik Türk edebiyatında *Kur'ân-ı Kerîm*'e müracaatla, yapılacak işlerin hayra yorulması amacıyla kaleme alınmış manzum Kur'ân fallarından biri de çalışmamıza esas olan eserdir. Bu makalede, gün yüzüne çıkarılmayı bekleyen ve konu ile ilgili literatürde adı geçmeyen "Fâlul-Kur'ânîl-Kerîm" adıyla kayıtlı falnâme nüshası incelenmiştir.

³ Manzum Kur'ân falları ile ilgili yapılmış çalışmalar şunlardır: Ertaylan, İ. H. (1951). *Falnâme*, İstanbul Üniversitesi Yayınları; Duvarcı, A. (1993). *Türkiye'de Falcılık Geleneği ile Bu Konuda İki Eser, Risâle-i Falnâme li Ca'fer-i Sâdık ve Tefe'ülname*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları; Şanlı, İ. (2003). "XVI. Yüzyıl Divan Şâiri Fedâyî ve Fâl-nâme-i Kur'ân-ı 'Azîm'i", *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 161-178; Yıldız, A. (2012). İslâmî Türk Edebiyatında Kur'ân Falları, *İslâmî Türk Edebiyatı Sempozyumu*, 195-232, Sütun Yayınları; Şenödeyici, Ö. & Koşık H. S. (2015). "En Muteber Kaynaktan Gaybı Öğrenmek: Bir Kuran Falı Manzumesi", *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 1, 71-96; Vural, H. (2017). "Fal Bakma Geleneği ve Bir Fâl-ı Kur'ân", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2, 95- 114; Koşık, H. S. (2017). "Müellifi Bilinmeyen Manzum Bir Kur'ân Falı", *Littera Turca, Journal of Turkish Language and Literature*, 3(4), 127-141; Avcı, İ. (2018). "Ali Uşşâki'nin Manzum Kur'an Falı: Sürür-nâme", *Prof. Dr. Tahir ÜZGÖR'e Armağan*, 83-103, Yayın Evi Yayınları; Özkat, M. (2018). Türk Edebiyatında Harflerin Yorumuna Dayalı Kur'ân Falları ve XIX. Yüzyıla Ait Manzum Bir Örnek. *I. Uluslararası Develi -Âşık Seyrani ve Türk Kültürü Kongresi- Türk Kültürü Bildirileri*, 269-311; Eroğlu, S. (2020). "Manzum Bir Kur'an Falı - Floransa Laurenziana Kütüphanesi Nüshası", *2nd International Congress on Academic Studies in Philology (BICOASP) Book of Congress Proceedings*, 315-335; Ceylan, Ö. (2021) "Eyâ Fâl İssi Gör Fâlin Ne Oldu' Kur'adan Kur'ân'a Bir Fal Mesnevisi", *İskender Pala Armağanı*, (ed. Gür, N.), İstanbul: Kapı Yayınları, s. 334-374; Şenödeyici, Ö. (2022). "Okült İlimlere Kaynaklık Etmesi Açısından Kur'an ve Manzum Bir Kur'an Falı", *TÜRKBİTİG Kültür Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 66-89.

1. Fâlu’l-Kur’âni’l-Kerîm

1.1. Nüsha Tavsîfi

Üzerinde çalıştığımız söz konusu eser, “Fâlu’l-Kur’âni’l-Kerîm” adıyla Millî Kütüphane’de “06 Mil Yz B 947/24” koleksiyon numarasında kayıtlı, 276 varaklık bir mecmuanın 133b ve 134b varakları arasında yer almaktadır. Bazı sayfalarında boşluklar mevcut olan ve içinde Arapça, Farsça ve Türkçe farklı türden eserler yer alan mecmuanın baş kısmı eksiktir. Eser, manzum ve mensur 44 eserin toplandığı bir mecmuanın içinde yer almaktadır. Bu eserin katalog kaydında 06 Mil Yz B 947/2’den başlayıp 947/44’e kadar hangi eserlerin hangi yapıklarda olduğu belirtilmiştir. Ancak 947/39 kataloglama sırasında sehven atlanmıştır.

Metinde eserin başlığı, “Fî Beyâni Fâli Kur’ân” olarak kaydedilmiş olup giriş kısmı mensur (8 satır) devamı manzumdur (59 beyit). Suyolu filigranlı olan eserin ölçüleri 275*115-210*75 mm’dir. Sırtı kahverengi meşinle tamir görmüş olan eser; zencirekli, vişne rengi meşin mukavva cilt içerisindedir. Eserdeki cetveller yıldızlıdır. Yazı türü ise taliktir. Eserin ana başlığında ve iki alt başlığında kırmızı mürekkep kullanılmış, metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Ayrıca izahı yapılan 29 harfin üzerinde de sürh vardır.

Bu mecmuada yer alan eserlerin neredeyse tamamı aynı müstensih kaleminden çıkmıştır. Mecmuanın kendine has bir düzeni vardır. Mecmuada 44 farklı (manzum ve mensur) eser yer almaktadır. İçerisinde el fâlı, mensur falnâme, kıyâfetnâme, bahtnâme, ilm-i tencîm, eyyâm-ı seb’a, tabirnâme, yıldıznâme gibi eserler mevcuttur. Üzerinde çalışma hazırladığımız falnâme metninden önce uğurlu ve uğursuz gök cisimlerinden bahseden bir metin; sonrasında ise Arapça mensur bir Kur’ân fâlı metni mevcuttur.

Çalışma hazırladığımız falnâme metninde herhangi bir telif/istinsah tarihi ve müellif/müstensih kaydı mevcut değildir. Ancak mecmuanın içinde yer alan diğer eserlerde istinsah ve müstensih kayıtları mevcuttur. Falnâme metninden önceki bir eserde istinsah tarihi 1182/1768-69; üç sonraki eserde de 1190/1771-72 ibaresi olduğundan falnâme metni de bu yıllar arasında istinsah edilmiş olmalıdır. Ayrıca istinsah tarihi 1182 olan metnin sonunda müstensih ismi “el-Hac Şuayb bin Ali” olarak kaydedilmiştir. Mecmua içindeki metinlerin pek çoğunun aynı müstensih kaleminden çıkması, bizim üzerinde çalışma yaptığımız metnin de bu müstensih tarafından yazılmış olduğunu düşündürmektedir.

1.2. Dil ve Üslup Özellikleri

Eserin mensur olan kısmında fal bakmadan önce yapılması gereken dinî vecibelerin ardından Arapça kısa bir dua verilmiştir. Bunun akabinde ise niyet ederek *Kur’ân-ı Kerîm*’i açma tavsiyesinde bulunulmuştur. İlk açılan sayfadan sonra yedi kâğıt yani yaprak sayılması, yedinci kâğıdın sağ tarafındaki sayfasından yedi satır sayılması ve yedinci satırın ilk harfine göre işlem yapılması ifade edilmiştir. Burada bahsi geçen rivâyetin İmâm Ca’fer-i Sâdık’a ait olduğu ifade edilmektedir (Özkat, 2018, s. 291).

Manzum Kur’ân fallarında nazım birimi olarak beyit, nazım şekli olarak da mesnevi tercih edilmiştir (Özkat, 2018, s. 284). Bizim üzerinde çalışma hazırladığımız eser de mesnevi nazım şekli ile yazılmıştır. Eserin manzum kısmında 29 harfin (lâm-elif dâhil) her biri için ikişer beyitle yorum yapılmıştır. Çoğu manzum Kur’ân falında olduğu gibi bu metin de aruzun hezec bahrinin *mefâ‘ ilün/mefâ‘ ilün/fe‘ûlün* kalıbıyla yazılmıştır.

Vezin kullanımı açısından bakıldığında metinde pek çok imlâ tasarrufuna rastlanmaktadır. Türkçe kelimelerde yapılan imalenin yanı sıra Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzun ünlülerde de yer yer zihaf yapıldığı görülmektedir. İncelemiş olduğumuz falnâme metninde görülen imlâ tasarruflarının bazıları şunlardır:

4. Bir **ulu** kişiden rāḥat göresin
İşüñ hayr **ola** maḳşûda **iresin**
16. ‘**Ā**killler **danış**tığıyla iş etgil
‘**Ā**limler **ne** dirise anı dutkıl

Metnin 29b ve 53b mısralarında vezin kusurludur:

29. Eger **dād** gelse işüñ hoş olupdur
Senüñ yardımcuñ Allāh olupdur
53. Eger **hā** gelse işbu fāl içinde
Girü tiz hışsa vü hāl içinde

Eserin dili, Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini taşımaktadır. Metinde kullanılan “-ısar (hayr olısar), -iser (kār idiser), gıl (olgil), -gil (iş etgil),” ekleri buna delildir. Yine metinde “e” ile yazılıp bugün “i” ile yazılan “eyü” kelimesi; metinde “i” ile yazılıp bugün “e” ile yazılan “iresin” gibi.

Kelimelerin yazımında dikkat çeken hususlar şunlardır: Baht (بخت) kelimesi baht (بخت) olarak (2b, 3a, 19a); hoş (خوش) kelimesi hoş (خوش) olarak (7a, 29a); hayr (خير) kelimesi hayr (حیر) olarak (13a); Hūdā (خدا) kelimesi Hūdā (حدا) olarak (13b, 14b, 30b, 32b); Hāllāḳ (خالق) kelimesi Hāllāḳ (حلاّق) olarak (24b); iḥsān (احسان) kelimesi iḥsān (احسان) olarak (36b) yazılmıştır.

Metinde geçen “eylükler” kelimesinin yazımı 30a’da geçen kısımda (ايولكلر) iken 32b’de (ايكلر) şeklinde yazılmıştır.

Müstensihler, sıkça kullanılan sinonimler arasına bazen bağlaç vavı koymazlar. Metin içinde bu durumla pek çok yerde karşılaşırız: “faẓl u ‘ināyet” kelimesi (فضل عنایت) (5b); “zūhd ü tevbe” kelimesi (زهد توبه) (6b); “mülk ü māl” kelimesi (ملك مال) (7b); “dün ü gün” kelimesi (دن كون) (8b); “faẓl u ikbāl u sa‘ādet” kelimesi (فضل اقبال سعادت) (51b); “māl u cāh” kelimesi (مال جاه) (36b) şeklinde yazılmıştır.

Metinde bazı durumlarda ikinci tekil şahıs ekinin ünsüzü nazal n (ñ) (ك) kimi zaman dış n’si (ن) ile yazılmıştır: Metindeki “menzilinde” kelimesi (منزلنده) (12a); “ḥavfun” kelimesi (خوفن) 18b; “başunda” kelimesi (باشنده) (44a); “işünde” kelimesi (ایشنده) 44b; “işün” kelimesi (ایشن) 46a; “işünden” kelimesi (ایشندن) (56b) olarak yazılmıştır.

Metinde kullanılan Eski Türkçe kelimeler şu şekildedir: *Çalap* “Allah”, *arta tur-* “artmak”, *dürüş-* “meşgul olmak”, *danışik* “istişare”, *fodulluk* “üstünlük taslama”, *ayruksı* “başka”.

2. Harflerin Yorumu

Eserde, toplam 29 harfin açıklamasına yer verilmiş olup her bir harf için ikişer beyitlik yorum yapılmıştır. Metinde bütünüyle olumlu yorumlanan harfler; *elif*, *be*, *te*, *se*, *cim*, *ha*, *hı*, *dal*, *re*, *ze*, *sin*, *dad*, *tı*, *zı*, *ayın*, *fe*, *mim*, *vav*, *ye*; sabredilmesi gerektiğini olumlu vurgulayan harf *sad*; uyarıda bulunularak yorumlanan harfler *gayn*, *kaf*, *kef*, *nun*, *he*’dir. Bütünüyle olumsuz yorumlanan harfler *şın*, *zel* ve *lâm-elif*; başı olumsuz sonu olumlu yorumlanan harf ise *lam*’dır. Harflerin genel yorumları göz önünde bulundurulduğunda harflerin delâlet ettiği manaların pek çoğunun müspet olduğunu görüyoruz. Sadece üç harf tamamen olumsuz bir biçimde, diğer tüm harfler olumlu bir şekilde yorumlanmıştır. Aslında bu durum bize Kur’ân fallarının genellikle gelecekte olumlu haber verdiğini gösterir. Bu fallarda maksat, olay ya da durumları hayra yormaktır.

Metindeki harflerin yorumu şu şekildedir:

Elif (ا) : Eğer elif gelse sevinçli olasın, her zaman kederden, gamdan kurtulasın. Talihin, senin yardımcın ola, uğurlu falın (sana) baht ve saadet getire.

Be (ب) : Eğer be gelse talih sana yar ola, Ferd-i Cebbâr yani Allah senin yardımcın ola. Yüce bir kişiden huzur, rahatlık bulasın, işlerin hayır olsun ve hayırlı sonuca ulaşasın.

Te (ت) : Eğer te gelse hızlıca bir müjde, iyi haber; ihsan ve yardım ulaşır. Dürüstlüğü takvayı ve tövbeyi meslek edin, Allah’tan kork.

Se (ث) : Eğer se gelse falın hoştur. Şüphesiz malın ve mülkün artacaktır. Malında eşin, benzerin olmaz ve gece gündüz hayırlı işlerle meşgul ol.

Cim (ج) : Eğer cim gelse tüm millete ve sana Allah’tan ikram ve saygı gele. Ne niyet edersen hayırla sonuçlanır, bütün iyilikler karşına gelip seni bulur.

Ha (ح) : Eğer ha gelse bil ki sevinçli olasın, ne niyet tutarsan (ona) sahip olasın. Bahtının kandili menziline yana, Allah’ın ismini dilinden düşürme.

Hı (خ) : Eğer hı gelse niyet hayır olur, sen durma Allah’a şükür ve minnet eyle. Ne dilersen hepsi gerçekleşir, Huda’nın kulluğundan uzaklaşma.

Dal (د) : Eğer dal gelse sen bahtlı kişisin, her iki cihânda da talih yoldaşın olur. Âkil kimselerle istişâre et, âlimler ne söylerlerse onu yap.

Zel (ذ) : Eğer zâl gelse bu falın uygun değildir, Allah’a sığın çünkü kötü fal çıktı. Bu falda korku var, eğer niyetini gerçekleştirsen hiç gülemezsin.

Re (ر) : Eğer re gelse talih sana yâr olur, bugünden sonra iyi bahtın olur. İnsanların içinde devletli olasın, birçok kişinin bilmediğini sen bilesin.

Ze (ز): Eğer ze gelse talih seni bula ve bütün kederlerini gidere. Sen mutluluk ve refah kuşağını beline bağla, ne istersen senin eline gelecek ve gerçekleşecek.

Sin (س): Eğer sin gelse seçkin kimseler, halk ve âlem içinde eşin, benzerin olmaya. Bu niyet içindeki her şey gerçekleşer ve Ma'bûd yardımcın ola.

Şın (ش): Eğer şın gelse düşman seninle savaşa ve o kazana; dünyalığın elinden gide. Sakın düşmanın eline düşmeyesin ve o niyetteki falla karşı karşıya gelmeyesin.

Sad (ص): Eğer sad gelse biraz sabret, biraz sabrettikten sonra tekrar gün (yüzü) görürsün, rahata ulaşırsın. Kim Hakk'a ulaştıysa sabır ile ulaştı, bütün niyetlerine sabrederek erdi.

Dad (ض): Eğer dad gelse işin güzel olur ve Allah yardımcın olur. Sevin, sana iyilikler, güzellikler ulaşacak. Ne istersen Huda sana verecek.

Tı (ط): Eğer tı gelse talihin açılır, şüphe tutma ki talih mumun yandı. Bu iyilikler Hak'tan sana hediye. Bu faziletleri, keremleri Huda'dan bilmeyen hata işler.

Zı (ظ): Eğer zı gelse ey fal sahibi kardeş, sana talih iki cihânda da yoldaş (olur). Eğer toprağı eline alırsan altın olur, hangi işe sarılsan altın olur.

Ayn (ع): Eğer ayn gelse şen ve sevinçli olasın, halk içinde saygıdeğer olasın. Malın gittikçe arta ve padişah sana lütufta buluna.

Gayn (غ): Eğer gayn gelse savaştan uzak dur. Bu niyeti bırak da Hakk'a riayet et. Sana sakınmak vaciptir ki Hakk'a karşı herhangi bir şeye benimdir demekten ve bu niyette olmaktan sakın.

Fe (ف): Eğer fe gelse düşmana karşı fırsat bulasın. Halk içinde dirlik, düzenlik kılırsan sana sağlık ve esenlik yoldaş olur.

Kaf (ق): Eğer kaf gelse düşman elini uzatır, kıskanç kimseler sana eziyet, cefa eder. Gözünü aç ki düşmanından gafil olma, bütün işlerde düşmanlarından böyle şeyler hasıl olabilir.

Kef (ك): Eğer kef gelse dünya malı toplayasın, Allah kısmet ede hacca gidesin. Başında üstünlük taslama rüzgârı olmazsa Allah cümle işlerinde sana yardım eder.

Lam (ل): Eğer lam gelse bir süreliğine zahmet, gam ve keder seninle olur. Ama işin sonu mutluluktur. Yardımcın Allah, şefaathçin Hz. Muhammed'dir.

Mim (م): Eğer mim gelse bütün mallar toplana; ne güzel baht, ne güzel lütuf ve ne güzel fal. Eğer istiyorsan zengin olasın saadet ile berhudâr olasın.

Nun (ن): Eğer nun gelse niyetini çevir, kötü kişiye asla hürmet gösterme. Bu niyet (senin işlerini) kolaylaştırır, bilesin. Allah sonunda sana kerem ihsan ede, gülesin.

Vav (و): Eğer vav gelse vallâhî bahtiyarlık ve saadet müjdesi gelir. Şükret ki falın güzel geldi, bütün hâllerine uygun geldi.

He (ه): Eğer he gelse içinde bulunduğun hâlden dön, ders ve hisse al; yolunda endişe vardır, uzak dur. Herkesin elini öp, baş tacı kıl.

Lâm-elif (ل): Eğer lâm-elif gelse bunu bil ki işin zor olacak, tövbeni et. Bozuk, kötü düşünceyi aklından çıkar, sana bu işten fayda gelmez.

Ye (ي): Eğer ye gelse sonsuz hürmet ve Huda’dan yardım bulasın. Onun kereminden başka ümit yok, onun lütfundan başka sığınılacak yer yok.

3. Harflerin İki Beyitle Yorumlandığı Diğer Falnâme Metinleri ile Mukayese

Kur’ân falnâmelerinde Arap harflerine delâlet eden manalar bazen ikişer, bazen dörder, bazen de daha fazla beyitle açıklanmıştır. Bütün harflerin iki beyitle yorumlandığı falnâme metinleri, tespit edebildiğimiz kadarıyla 4 tanedir. Bunlardan ilki; *Çorum Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesi* (19 Hk 4103/5), *Millet Yazma Eser Kütüphanesi* (AEMnz699) ve *Millî Kütüphane* (06 Mil Yz A 8625)’de nüshaları bulunan falnâme metnidir.⁴ İkincisi; *Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi* (Ulucami 3521/8)’nde yer alan falnâme metni⁵, üçüncüsü; *Millî Kütüphane* (06 Mil Yz B 947/24)’de yer alan falnâme metni⁶ ve dördüncüsü ise; “*Kitâbü Fal-i Kur’ân*” adıyla Koç Üniversitesi Kütüphanesi’nde (BP189.R57) kayıtlı 56 beyitten (Özkat, 2018, s. 286) müteşekkil falnâme metnidir. Bu bölümde ilk üç metindeki harflerin yorumu bağlamında bir karşılaştırma yapılmıştır. Dördüncü metin üzerine çalışma hazırlandığı için bu metin mukayeseye dâhil edilmemiştir.⁷

Kur’ân fallarındaki konu ve vezin ortaklığı, kelime kadrosu ve söyleyiş ortaklığını da beraberinde getirmektedir. Hatta bu durum hemen hemen aynı beyitlerin kullanılmasına

⁴ Bu eserin Millî Kütüphane’deki nüshası üzerine bir çalışma yapılmıştır. Buradaki falnâme metni, *Fedâyi Dîvânı*’nın sonunda yer almaktadır. Bkz. Şanlı, İsmet (2003). “XVI. Yüzyıl Divan Şâiri Fedâyî ve Fâl-nâme-i Kur’ân-ı ‘Azîm’i”, *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 5, s. 161-178. Ancak eserin Çorum Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesi’ndeki nüshası müstakil olarak kaleme alınmıştır. Kütüphane kaydında eserin müstensihisi “Zühdü b. Ahmed Hilmi” ve istinsah tarihi “H 1306/1887” olarak kaydedilmiştir. Millet Yazma Eser Kütüphanesi’ndeki nüsha, “Mecmûa-i Eş’âr ve’l-Fevâid” adıyla kayıtlı mecmuanın içinde yer almaktadır.

⁵ Eser ile ilgili 1951 yılında Hikmet Ertaylan tarafından bir kitap yayınlanmıştır. Ertaylan, bu eserinde manzum Kur’ân falı metninin yanı sıra İnebey Yazma Eser Kütüphanesi’nde kayıtlı olan mensur falnâme örneklerine de yer vermiştir. Detaylı bilgi için bkz. Ertaylan, Hikmet (1951). *Falnâme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları (Sucuoğlu Matbaası). Baştürk ve Durmaz, Ertaylan’ın hazırladığı eseri -metinde okunmayan yerleri tamamlayarak, genişleterek ve mukayese ederek- tekrar yayımlamışlardır. Baştürk ve Durmaz bu iki metnin iki ayrı nüsha olduğunu belirtmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Baştürk, Şükrü-Durmaz, Gülay (2020). *Fâl-i Türki-i Manzum*. Bursa: Emin Yayınları. Baştürk ve Durmaz’ın hazırlamış olduğu metnin tam olması sebebiyle çalışmamızda bu eser esas alınmıştır.

⁶ İncelemekte olduğumuz eser.

⁷ Doç. Dr. Mustafa Özkat tarafından hem bu eser üzerine hem de manzum falnâme metinleri ile ilgili detaylı bir çalışma hazırlanmaktadır.

kadar varmaktadır (Avcı, 2018, s. 92). Aşağıdaki örnekte “ayın” harfinin yorumunda iki farklı falnâme metnindeki yorumun da aynı olduğu görülmektedir:

Eger ‘ayn gelse olğıl şād [u] hurrem
Ki halk içinde olasın mükerrerem (35. beyit)

Eger ‘ayn geldise olğıl şāz [u] hurrem
Ki halk içinde olasın mükerrerem (49. beyit, Durmaz-Baştürk, 2019, s. 121)

Aşağıdaki tabloda “I. Metin” başlıklı metin 78; “II. Metin” başlıklı metin 72; bizim üzerinde çalışma yaptığımız “III. Metin” başlıklı metin ise 59 beyittir. İncelemekte olduğumuz metnin giriş kısmındaki mensur bölüm, diğer metinlerde manzum olarak anlatıldığı için III. Metin’deki beyit sayısı diğer iki metne göre daha azdır.

Falnâme metinlerine başlamadan önce okunulan dua, “II. Metin”de yer almazken; “I. ve III. Metin”lerde mevcuttur. Tabii iki eserde de verilen dualar birbirinden farklıdır. Üç eser arasındaki bir diğer farklılık ise; “I. ve III. Metin”lerde önce “vav”, sonra “he” harfinin yorumu verilirken “II. Metin”de önce “he”, sonra “vav” harfinin delâlet ettiği manaya yer verilmiştir. Üç metinde de “*mefā‘ilün/mefā‘ilün/fe‘ülün*” vezni kullanılmıştır. Üç metnin de dili sade ve anlaşılırdır.

Aşağıdaki tabloda “lâm-elif” ile birlikte 29 harfe karşılık gelen yorumlar I., II. ve III. Metin olarak gösterilmiştir. Metinlerde olumlu olarak yorumlanan harfler “+”, olumsuz olarak yorumlanan harfler “-”, başında olumsuz sonunda olumlu yorumlar yapılan harfler de “-+” ve başı olumlu sonu olumsuz olarak yorumlanan harfler de “+-” olarak gösterilmiştir. Böylelikle üç eserdeki harflerin yorumlarına dair bir mukayese yapılmıştır. Tablo incelendiğinde pek çok harfe tekabül eden yorumların birbiri ile uyumlu olduğu, yani I. Metin’de olumlu yorumlanan harfin diğer iki metinde de olumlu yorumlandığı ya da tam tersi, I. Metin’de olumsuz yorumlanan harfin diğer iki metinde de olumsuz yorumlandığı görülmektedir.

Mukayese edilen metinlerde bu uyum genel olarak mevcuttur. Ancak konu ile ilgili kaleme alınan eserlerin bazılarında bir harf için olumlu mana verilirken, diğerlerinde olumsuz yoruma rastlamak mümkündür (Yıldız, 2012, s. 200). Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere “kaf, kef, he ve lâm-elif” harflerinde bir uyum söz konusu değildir. Örneğin I. Metin’de “kaf” harfi olumlu yorumlanırken, diğer iki metinde olumsuz yorumlanmıştır. “Kef” harfi I. ve III. Metin’de olumlu yorumlanırken, II. Metin’de kibirlenmemek konusunda uyarıda bulunulmuştur. “He” harfi I. Metin’de olumlu yorumlanırken II. Metin’de olumsuz, III. Metin’de ise uyarıda bulunularak yorumlanmıştır. Kur’ân falnâmelerinde harflere yüklenen anlamlar birbirinden farklılık göstermektedir.

Tablo 1.

I. Metin	II. Metin	III. Metin
----------	-----------	------------

Harfler	Çorum Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesi (19 Hk 4103/5)	Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi (Ulucami 3521/8)	Millî Kütüphane (06 Mil Yz B 947/24)
ا	+	+	+
ب	+	+	+
ت	+	+	+
ث	+	+	+
ج	+	+	+
ح	+	+	+
خ	+	+	+
د	+	+	+
ذ	-	-	-
ر	-/+	+	+
ز	+	+	+
س	+	+	+
ش	+	-/+	-/+
ص	+	+	+
ض	+	+	+
ط	-/+	+	+
ظ	+	+	+
ع	+	+	+
غ	-	-	-
ف	-	-/+	+
ق	+	-	-

ك	+	+/-	+
ل	-/+	-/+	-/+
م	+	+	+
ن	-/+	-/+	+
و	+	+	+
ه	+	-	-/+
لا	-/+	-	-/+
ى	+	-/+	+

Sonuç

El yazması eserlerin bulunduğu yazma eser kütüphanelerinde yıldıznâme, seğirnâme, tefe”ülnâme, falnâme, kıyafetnâme ve bunun gibi farklı isimle kaydedilen pek çok eserin mevcut olması bu türdeki eserlerin yazıldıkları dönemlerde ne kadar yaygın olduğunu göstermektedir. Bu tür, toplumda rağbet görmüştür. Pek çok örnek metnin olması da bunun göstergesidir. Bu tür eserler içinde mühim bir yere sahip olan falnâmeler, yazıldıkları dönemlerin kültürel ve toplumsal öğelerine, değer yargılarına dair önemli ipuçları barındırırlar.

Kur’ân-ı Kerim’de fal bakmak yasaklanmış olmasına rağmen, zaman içinde *Kur’ân-ı Kerim* fal bakma aracı olarak kullanılmıştır. Girişte de belirttiğimiz gibi falnâmeler üzerine bugüne değin pek çok akademik çalışma yapılmış olmasına rağmen *Kur’ân* falları üzerine hazırlanan tez, makale ve bildiri sayısı ise bir o kadar sınırlıdır. Biz bu çalışmamızda, var olan araştırmalara bir yenisini ekleyerek Millî Kütüphane’de “Fâlu’l-Kur’âni’l-Kerim” adıyla kayıtlı olan eseri tanıtmaya çalıştık. Toplam 59 beyitten oluşan metnin mensur olan giriş kısmında fala bakmadan önce yapılması gereken dinî vecibeler yer almaktadır. Bunlar, niyet tutmak, abdest almak, üç Fatıha ve üç İhlas okuyarak Hz. Peygamber’e salavât getirmektir. Sonrasında falın nasıl bakılacağına dair bilgiler de bulunmaktadır.

İslâmî dönemde en yaygın fal çeşitlerinden biri, *Kur’ân* ve kitap falıdır. *Kur’ân* falnâmelerinde, Arap harfleri (“lâm-elif”le birlikte toplam 29 harf) bazılarında ikişer, bazılarında üçer, bazılarında dörder, bazılarında da daha fazla beyitle yorumlanmıştır. Üzerinde çalışma hazırladığımız *Fî Beyâni Fâli Kur’ân* başlıklı eserde, harfler ikişer beyitle tevîl edilmiştir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla iki beyitle yorumlanan falnâme metni 4 (dört) tanedir. Bunlardan ikisi üzerine akademik çalışma yapılmıştır. Hâlihazırda biri, tarafımızca hazırlanmış, diğeri ile ilgili de akademik bir çalışma hazırlanmaktadır. Bu sebeple bu metin, mukayeseye dâhil edilmemiştir.

“Fâlu’l-Kur’âni’l-Kerîm” metnindeki yorumlar, Kur’ân harflerinin ikişer beyitle yorumlandığı diğer falnâme metinleri ile mukayese edilerek tablo hâlinde gösterilmiştir. Burada bir metinde herhangi bir harfin yorumunda olumlu mana verilirken diğerlerinde tam aksi yorum yapılabilmektedir. Örneğin “kaf” harfinin yorumu I. Metin’de olumlu olarak verilmişken, II. ve III. Metin’de olumsuz olarak verilmiştir. Yine “he” harfi I. Metin’de olumlu yorumlanmışken, II. Metin’de olumsuz yorumlanmış, üzerinde çalışma hazırladığımız metinde de “bulunduğun hâlden dön, ders ve hisse al; yolunda endişe vardır, uzak dur.” diyerek uyarıda bulunulmuştur. Bu ve buna benzer örnekler, her harfin her zaman aynı mana ile yorumlanmadığı sonucunu ortaya koymaktadır.

İncelenen falnâmede, dinin yasakladığı şeylerden uzak durup takva ve tövbe sahibi olunması, gece gündüz hayırlı işlerle meşgul olunması, Allah’ın adının dilden düşürülmemesi, Allah’a şükredilmesi ve bunun sonucunda tüm dileklerin gerçek olacağı, kötü fal çıktığında Allah’a sığınılması, aceleci olmayıp sabırlı olmanın gerekliliği, kibirden uzak durulması gerektiği vurgulanmaktadır. Falnâmenin değerlendirme cetveli incelendiğinde olumlu fal yorumlarının daha fazla olduğu görülmektedir. Bu da tefe”ülün hayra yorma anlamına daha uygun olduğunu göstermektedir. Olumsuz yorumlarda da uyarıda bulunulmakta, fal içinde savaştan, düşmanlardan, kıskanç kişilerden uzak durulması gerektiği telkin edilmektedir.

Metinde kullanılan dil, sade ve anlaşılırdır. Bu da bize falnâmelerin halk için kaleme alındıklarından böyle bir dile sahip olduklarını gösterir. Falnâme metinlerinde genel olarak kullanılan “*mefâ’îlün/mefâ’îlün/fe’ülün*” vezni, metin içindeki bazı imlâ tasarruflarıyla birlikte kullanılmıştır.

Üzerinde çalışma hazırladığımız metin, İslâmiyet’in yasaklamış olduğu “gelecekte haber verme” anlamına gelen klâsik fal değildir. Bu metinde kullanılan Kur’ân falı, herhangi bir işe başlanırken hayra, iyiye yorma aracı olarak ele alınmıştır.

“*Fâlu’l-Kur’âni’l-Kerîm*”, Eski Anadolu Türkçesi’nin genel dil özelliklerini taşımaktadır. Eserin söz varlığı da dönem özelliklerini yansıtmaktadır.

Kur’ân fallarında müelliflerin pek çoğu, -muhtemelen *Kur’ân-ı Kerîm*’de fal bakmanın yasak olduğu gerekçesiyle- eserlerine kayıt düşmekten çekinmişlerdir. Bu sebeptendir ki pek az falnâme metninin müellifi/müstensihî bellidir. Üzerinde çalışma yaptığımız falnâme metninin sonunda da telif/istinsah ve müstensihine dair herhangi bir kayıt mevcut değildir. Ancak falnâme metninin içinde bulunduğu mecmua incelendiğinde buradaki pek çok eserin aynı müstensih kaleminden çıktığı görülmektedir. Aynı zamanda mecmua içinde yer alan eserlerin bazılarında istinsah kaydının olması bize bu eserin yaklaşık tarihi hakkında bilgi vermektedir. Çalışma hazırladığımız falnâme metninden önceki bir eserde istinsah tarihi 1182/1768-69; üç sonraki eserde de 1190/1771-72 ibaresi olduğundan falnâme metni de bu yıllar arasında kayda geçirilmiş olmalıdır. Yine istinsah tarihi 1182 olan metnin müstensihî “el-Hac Şuayb bin Ali”dir. Mecmua içinde yer alan metinlerin pek çoğunun aynı müstensih tarafından yazılması, üzerinde çalışma hazırladığımız metnin de aynı müstensih tarafından yazılmış olduğunu

düşündürmektedir. Ayrıca bu mecmua içerisinde manzum ve mensur; Arapça, Farsça ve Türkçe olarak kaleme alınmış 44 eser mevcuttur. Bu eserlerin el falı, kıyâfetnâme, bahnâme, yıldıznâme, ilm-i tencîm gibi eserlerden oluşması, mecmuanın bilinçli olarak oluşturulduğunu göstermektedir.

Son olarak; falnâme metninde kullanılan vezin, fala bakmadan önce yapılacaklar, fal bakma yöntemi, belirli bir adının ve müstensih/müellif kaydının olmaması onun klâsik bir Kur'ân falı örneği olduğunu göstermektedir.

Kaynaklar | References

- Aydın, M. (1995). “Fal”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 12/134-138. İstanbul: TDV Yayınları.
- Avcı, İ. (2018). Ali Uşşâki’nin manzum Kur’ân falı: Sürûrnâme. *Bir devr-i kadîm efendisi Prof. Dr. Tahir ÜZGÖR’e armağan* (Aslan, Ü., Taş, H. ve Zülfe Ö., Ed.), 83-103. Ankara: İlahiyat Yayınları.
- Baştürk, Ş. & Durmaz, G. (2020). *Fâl-i Türkî-i manzum*. Bursa: Emin Yayınları.
- Ceylan, Ö. (2021) “Eyâ fâl issi gör fâlin ne oldu” kur’adan Kur’ân’a bir fal mesnevisi. *İskender Pala armağanı* (Gür N. Ed.), 334-374. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Durmaz, G. & Baştürk, Ş. (2019). Bir Kuran falı örneği: Fâl-i Türkî-i manzûm ve dil özellikleri. *Oğuz Türkçesi Araştırmaları Dergisi*, (1), 1-22.
- Duvarcı, A. (1993). *Türkiye’de falcılık geleneği ile bu konuda iki eser: Risâle-i Falnâme li Ca’fer-i Sâdık ve Tefe’ülnâme*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Eroğlu, S. (2020). Manzum bir Kur’ân falı -Floransa Laurenziana Kütüphanesi nüshası-, *2nd international congress on academic studies in philology (BICOASP) book of congress proceedings*, 315-335.
- Ersoylu, H. (1997). Fal, falname ve bir çiçek falı: Der Aksâm-ı Ezhâr. *Türkiyat Mecmuası*, 20, 195-254.
- Ertaylan, İ. H. (1951). *Falnâme*. İstanbul: Sucuoğlu Matbaası.
- Fâl-ı Türkî-i Manzûm*. Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi (Ulucami 3521/8), vr. 145-147.
- Fâlu’l-Kur’âni’l-Kerîm*. Millî Kütüphane, (06 Mil Yz B 947/24), vr. 133b-134b.
- Feda’î, Ali Bâli el-Edirnevî. *Divân*. Millî Kütüphane, (06 Mil Yz A 862), vr. 125b-127b.
- Gülhan, A. (2015). Türk kültüründe fal ve isimlerle ilgili bir manzum falname örneği. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 15, 195- 222.
- Koşık, H. S. (2017). Müellifi bilinmeyen manzum bir Kur’ân falı. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 3(4), 127-141.
- Mecmûa-i Eş’âr ve Münşe’ât*. Millet Yazma Eser Kütüphanesi, (AEMnz699), vr. 170b-174b.
- Özkat, M. (2018). Türk edebiyatında harflerin yorumuna dayalı Kur’ân falları ve XIX. yüzyıla ait manzum bir örnek. *I. Uluslararası Develi -Âşık Seyrani ve Türk Kültürü Kongresi- Türk Kültürü Bildirileri*, 269-311.
- Sezer, S. (1998). *Osmanlı’da fal ve falnameler*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Sümbüllü, Y. Z. (2008). İlm-i tefe’ül ve tefe’ül-nâme (Kur’ân falı) üzerine bir değerlendirme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 383-391.

- Şahin, H. (2005). Fâl Be Hazâ Kitâb-ı Muhammed. *Kebikeç*, 20, 71-80.
- Şanlı, İ. (2003). XVI. yüzyıl divan şâiri Fedâyî ve fâl-nâme-i Kur'ân-ı 'azîm'i. *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 161-178.
- Şenödeyici, Ö. & Koşık, H. S. (2015). En muteber kaynaktan gaybı öğrenmek: Bir Kuran falı manzumesi. *Littera Turca/ Journal of Turkish Language and Literature*, 1(1), 71-96.
- Şenödeyici, Ö. & Koşık, H. S. (2017). *Osmanlının gizemli ilimleri I*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Şenödeyici, Ö. (2022). "Okült ilimlere kaynaklık etmesi açısından Kur'an ve manzum bir Kur'an falı", *TÜRKBİTİG Kültür Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 66-89.
- Temizkan, M. (2007). Bir Kur'an falı. *Milli Folklor Dergisi*. 74, 70-74.
- Uzun, M. (1995). "Falnâme". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 12/141-144. İstanbul: TDV Yayınları.
- Vural, H. (2017). Fal bakma geleneği ve bir fâl-ı Kur'ân. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, V, 2, 95-114.
- Yıldız, A. (2010). Manzum bir Kur'an falı. *İSTEM* (16), s. 181-198.
- Zühdü b. Ahmed Hilmi (1306/1887). *Manzûme-i fâl-i Kur'ân*. Çorum Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesi, (19 Hk 4103/5), vr. 41a-43b.

Metin Kurulumunda İzlenen Yöntem

1. Metinde vezin gereği kısa okunması gereken uzun ünlüler okunduğu şekilde, kısa ünlü olarak gösterilmiştir.
2. Zihaf olan kısımlar, italik olarak gösterilmiştir.
3. Atıf vavlarında kalınlık-incelik uyumu dikkate alınmıştır.
4. Sayfa numaraları köşeli parantezle “[ ]” gösterilmiş olup, metnin giriş kısmı mensur olduğu için bu bölümde satır numaralı parantez “( )” içinde verilmiştir. Metnin manzum bölümünde ise beyitler numaralandırılmıştır.
5. Metinde müstensihden kaynaklandığına inandığımız, vezin gereği eklenmesi gereken ekler, metin içinde köşeli parantezle “[ ]” gösterilmiştir.
6. Okunuşunda emin olunmayan kelimeler “(?)” gösterilmiştir.

Metin

[133b]

Fî Beyâni Fâli Kur’ân

(1) Kur’ân-ı Kerîmden fâl itmek murâd olınsa âbdest alınup iki rek’ât namâz (2) kıla üç kerre sûre-i Fâtiha üç kerre İhlâs ve üç kerre şalavât getürüp (3) işbu du‘â’ı okıya

Bismillâhirrahmânirrahîm

Allâhümme innî tefe’eltu bi-kitâbike (4) el-ekremi ve tevekkeltü ‘aleyke fe-erini mâ hüve’l-mektûmu fi-sırrıke’l-meknûn (5) fi-ğaybike ve enzil ‘aleyne’l-ħakka bi-ħürmeti Muħammedin nebiyyike şallallâhu ‘aleyhi ve sellem*

(5) ba‘ dehu niyyet idüp Muşhaf-ı Şerîfi açâ yidinci satıruñ evvelini göre (6) andan soñra yid[i] kâğıd şayup yidinci satıruñ evvelini göre her ne (7) ħarf gelürse ne şâd ve ne ğamğın ola cemî‘-i ħavâş bu kâ‘ ide ile ‘amel ider ki

Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Fe‘ülün

[Ĥarf-i Elif]⁸

1. Eger *elif* gelürse şâd olasın
Hemişe ğuşşadan âzâd olasın
2. Senüñ yardımcuñ ola çarĥ-ı gerdün
Zehî baĥt [u] sa‘ âdet fâl-ı meymün

* “Allah’ım, en kerim olan Kitâb’ınla fal tutup Sana tevekkül ettim. Senin gaybında, senin gizlilik içindeki sırrında saklı olan şeyi bana göster. Peygamberin Hz. Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem- hürmetine gerçeği(n bilgisini) bize indir.”

⁸ “Bâ” ve “Tâ” harfi dışındaki harflere başlık yazılmamıştır. Ancak metindeki düzeni bozmamak için diğer kısımlara da tarafımızca ekleme yapılmıştır.

Harf-i Bâ

3. Eger *bâ* gelse baht ola saña yâr
Senüñ yardımcuñ ola Ferd-i Cebbâr
4. Bir ulu kişiden râhat göresin
İşüñ hayr ola maqşûda iresin

Harf-i Tâ

5. Eger *tâ* gelse tizcek bir beşâret
İrişe saña hem fazl [u] ‘ inâyet
6. Şalâh u zühd [ü] tevbe pişen olsun
Çalabuñ korkusu endişen olsun

[Harf-i Şâ]

7. Eger *şâ* gelse hoşdur işbu fâluñ
Gümânsız arta turur mülk [ü] mâluñ
8. Nazîrûñ olmayısar mâl içinde
Dürüşgil dün [ü] gün a‘ mâl içinde

[Harf-i Cîm]

9. Eger *cîm* gelse ire cümle millet
İre Hâkdan saña ‘ izz[et] ü hürmet
10. Ne niyyet kim tutarsın hayr olısar
Kamu eylüklerüñ karşı geliser

[Harf-i Hâ]

11. Eger *hâ* gelse bil-kim şâd olasın
Bu niyyetden ne istersen bulasın
12. Yana devlet çerâğı menziline
Çalap ismini zikr eyle dilinde

[Harf-i Hı]

13. Eger *hı* gelse hayr ola bu niyyet
Hudâya eyle turma şükr [ü] minnet
14. Ne hâcet eyler-isen cümle hâşıl
Hudânuñ kulluğundan olma gâfil

[Harf-i Dâl]

15. Eger *dâl* gelse devletli kişi-sen
İki ‘ âlemde devlet yoldaşı-sen
16. ‘ Âkıllar damışkıyla iş etgil
‘ Âlimler ne dirise anı dutkıl

[Harf-i Zâl]

17. Eger *zâl* gelse bu fâluñ degül uz
Sıgın Allâha çün fâl geldi yavuz

18. Bu fâl içinde rāḥat bulmayasın
Ki ḥavfun var şaḫın hîç gülmeyesin

[134a] [Ḥarf-i Rā]

19. Eger *rā* gelse baḥt ola saña yār
Bu günden girü eyü devletün⁹ var
20. Ḥalâyık içre devletli olasın
Niceler bilmedigin sen bilesin

[Ḥarf-i Zî]

21. Eger *zî* gelse devlet bula seni
Gidersin ḡuşşalaruñ cümlesini
22. Ḳuşan devlet kuşağımı belüñe
Ne dilersen gire senüñ elüñe

[Ḥarf-i Sîn]

23. Eger *sîn* gelse ḥāşş u ‘āmm içinde
Nazîrüñ olmaya ‘ālem içinde
24. Bu niyyet içre ḥāşıl cümle maḳşüd
Mu‘āvinüñ ola Ḥallāk [u] Ma‘būd

[Ḥarf-i Şîn]

25. Eger *şîn* gelse düşmān kār idiser
Biraz¹⁰ dünyālıḡuñ elden gidiser
26. Şaḫın düşmān eline düşmeyesin
Daḡı ol niyyete dürüşmeyesin

[Ḥarf-i Şād]

27. Eger *şād* gelse şabr eyle birez gün
Birez günden girü imkān olur gün
28. Kim irdiyse Ḥaḫa şabr ile irdi
Ḳamu niyyetlere şabr-ile irdi

[Ḥarf-i Dād]

29. Eger *dād* gelse işüñ ḡoş olupdur
Senüñ yardımcuñ Allāh olupdur¹¹
30. Sevingil saña eylükler¹² iriser
Ne dilersen Ḥudā saña viriser

[Ḥarf-i Ṭî]

31. Eger *ṭî* gelse ṭāli‘ün uyandı
Gümān ṭutma ki devlet şem‘i yandı

⁹ “devletüñ” (دولتلك) şeklinde yazılmıştır.

¹⁰ “bir rāz” (براز) şeklinde yazılmıştır.

¹¹ Vezin kusurludur.

¹² “eylükler” (ايولكلر) şeklinde yazılmıştır.

32. Bu eylükler saña Hâkdan ‘aţâdur
Hudâdan bilmeyen fazlı hâţâdur

[Hârf-i Zî]

33. Eger *zî* gelse iy fâl issi kardaş
Saña devlet iki ‘âlemde yoldaş
34. Eger toprak tutarsañ ola altun
Neye yapıssañ işüñ ola altun

[Hârf-i ‘Ayn]

35. Eger ‘*ayn* gelse olgıl şâd [u] hurrem
Ki halk içinde olasın mükerrem
36. Ki varduğınca arta mâl [u] câhuñ
Saña ihsânlar ide pâdişâhuñ

[Hârf-i Ğayn]

37. Eger *ğayn* gelse şavaşdan hâzer kıl
Hâka şakın bu niyyetden güzer kıl
38. Saña vâcib-dürür kim şakınasın
Şulardan kim anı benüm şanasın

[Hârf-i Fâ]

39. Eger *fâ* gelse düşmâna mukâbil
Bulasın şoñra fırsat ola hâşıl
40. İdersin halk içinde hoş düzenlük
Saña yoldaş ola şağlık esenlük

[Hârf-i Kâf]

41. Eger *kâf* gelse düşmen el uzada
Hâsûdlar seni çevreden gözede
42. Gözüñ aç düşmenüñden olma ğâfil
Kamu işlerde düşmenden ne hâşıl

[Hârf-i Kâf]

43. Eger *kâf* gelse dünyâ cem‘ idesin
Hudâ rûzî kıla hacca gidesin
44. Fođulluk yili olmazsa başunda
Ki Hâk yardım ide cümle işünde

[Hârf-i Lâm]

45. Eger *lâm* gelse renc ü ğuşsa vü ğam
Birez güne degin virdi saña hem
46. Velikin ‘âkıbet işün şafâdur
Yarıcuñ Hâk şefi‘ üñ Muştafâdur

[Ḥarf-i Mîm]

47. Eger *mîm* gelse cem‘ ola saña mâl
Zehî devlet zehî nuşret zehî fâl
48. Eger muhtâc iseñ ki bay olasın
Sa‘ âdât-ıla berhurdâr olasın

[134b] [Ḥarf-i Nûn]

49. Eger *nûn* gelse dönder niyyetüñi
Şağın yavuz kişiden hürmetüñi
50. Bu niyyet kolayınadır bilesin
Çalap fażl ide şoñında gülesin

[Ḥarf-i Vâv]

51. Eger *vâv* gelse v‘allâh zî-beşâret
İrişdi fażl [u] ikbâl [u] sa‘ âdet
52. Getür şükrâne fâluñ hûb geldi
Kamu ahvâlüne mensûb geldi

[Ḥarf-i Hâ]

53. Eger *hâ* gelse işbu fâl içinde
Girü tiz hışsa vü hâl içinde¹³
54. Yoluñda teşvîşüñ vardur hâzer kıl
Kamularuñ elin öp ser-te-ser(?) kıl

[Ḥarf-i Lâm-elif]

55. Eger *lâm [u] elif* gelse bunu bil
İşüñ düşvâr olısar tevbeñi kıl
56. Fesâd [u] endşe gider başuñdan
Saña aşşı görölmez bu işünden

[Ḥarf-i Yâ]

57. Eger *yâ* gelse hürmet bî-nihâyet
Meger oldı Hudâdan isti‘ ânet
58. Anuñ lutfından ayrıksı recâ yok
Anuñ fażlından artık mültecâ yok
59. Tamâm oldı bu Qur’ân fâlı bunda
Hudâ ide ‘inâyet yarın anda

¹³ Vezin kusurludur.

Orijinal Metin

134a

133b

